

УДК 658.8:338.43

А. О. Сітковська,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0003-1892-6314

О. А. Савенко,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту і права,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

ORCID ID: 0000-0002-2362-6263

М. Ю. Капуста,

магістрант, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

ORCID ID: 0000-0002-1190-5118

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.1.53

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

A. Sitkovska,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics,

Dnipro State University of Agriculture and Economics, Dnipro

O. Savenko,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and Law,

Dnipro State University of Agriculture and Economics, Dnipro

M. Kapusta,

Master's student, Dnipro State University of Agriculture and Economics, Dnipro

TECHNICAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A FACTOR OF INCREASING COMPETITIVENESS

У статті розглянуто сучасний стан технічного забезпечення аграрних підприємств та перспективи оновлення техніки в аграрному секторі, його пріоритетність у формуванні ресурсного потенціалу. Виокремлено проблеми, які зумовлені рівнем технічного забезпечення підприємств. Визначено чинники, що впливають на конкурентні позиції підприємств. Розглянуто ефективність діяльності суб'єктів підприємництва різних розмірів (великих, середніх, малих) в аграрному секторі та його вплив на можливості формування матеріально-технічної бази, що використовуються у виробничих процесах. Визначено причини низької інвестиційної привабливості сільського господарства як галузі національної економіки країни. Розглянуто внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на покращання технічного забезпечення аграрних підприємств. Встановлено, що комплексне використання чинників сприятиме оновленню машинно-тракторного парку та зростання ефективності його використання.

The article considers the current state of technical support of agricultural enterprises and prospects for updating equipment in the agricultural sector, its priority in the formation of resource potential.

Solving the problem of improving production efficiency and competitive position of the enterprise increasingly depends on the rational use, further growth and improvement of fixed assets, especially on its active part, the effectiveness of which depends on their timely quality update. The main means of production and, in particular, technical means of production used by agricultural enterprises, currently differ significantly, as they are formed depending on financial capabilities, size of enterprises, and to some extent do not meet the requirements of agricultural technology. It is established that the low level of technical support leads to the violation of technologies of agricultural production, increase its losses, cause technological backwardness. Low quality of equipment does not allow to introduce innovative technologies and move to a higher level of development of the domestic agricultural sector. Socio-economic aspects of rural life and work have intensified. The update of equipment on the main elements is analyzed. It is determined that in the current market conditions, due to the difficult financial situation of a large number of agricultural producers, their ability to allocate their own funds to form an investment fund is limited. It is noted that the main reasons why the logistics

of enterprises of various forms of management is at an inadequate level include lack of funds for small and medium enterprises, imperfect credit and depreciation policy, insufficient government support. Large enterprises have greater financial opportunities to upgrade the material and technical base. It is noted that the differences in the activities of agricultural enterprises are due to the specifics of the industry and a number of features that affect investment and indicate a low level of investment attractiveness of the industry. It is proposed to use both internal and external factors in order to update and improve the technical support of the industry. Their application will contribute to the renewal of the machine-tractor fleet and increase the efficiency of its use. It is established that the state and prospects of development of business entities largely depend on the development of material and technical base used in the production processes of agricultural formations. It has its own specifics related to the peculiarities of the functioning of the industry and its renewal and continuous improvement is one of the main vectors of strategic development of the enterprise.

Ключові слова: основні засоби, сільськогосподарська техніка, аграрне підприємство, конкурентоспроможність, прибуток.

Key words: capital, agricultural machinery, agricultural enterprise, competitiveness, income.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах ринкової економіки ведеться постійна боротьба суб'єктів господарювання за лідерство на ринках, використання найбільш вигідних умов виробництва та реалізації своїх товарів. Успіх досягається тими організаціями, продукція яких має більшу конкурентоспроможність, містить певний набір конкурентних переваг у порівнянні з іншою продукцією, представленою на ринку. Досягти зростання виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, підвищити продуктивності праці можливо за рахунок забезпеченості аграрних підприємств основними засобами, відповідного якісного складу та їх раціонального співвідношення. З урахуванням цих обставин актуальним стає вивчення особливостей технічного забезпечення виробництва в аграрних підприємствах та впливу його на ефективність функціонування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед опублікованих останніми роками праць, в яких розглянуто проблеми формування та використання матеріально-технічної бази підприємств аграрного сектору, вивченням її сучасного стану і процесів розвитку, матеріально-технічного забезпечення сільського господарства варто виділити вчених: В.Г. Андрійчук, О.В. Захарчук, В.В. Іванишин, К.М. Мельник, П.Т. Саблук, О.В. Ульяновченко та ін.

Водночас динамічні зміни в середовищі функціонування аграрних підприємств, значна варіація основних характеристик їхніх розмірів вимагають продовження дослідження ефективності діяльності цих підприємств залежно від рівня їх технічного забезпечення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є оцінка рівня технічного забезпечення виробництва та його вплив на ефективність та конкурентоспроможність аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У практичній складовій бізнесу критерієм ефективного функціонування суб'єкта підприємства виступають поточні доходи, які відображають фактичну ефективність і майбутні очікувані доходи від продажу фірми чи її частини. Відповідно, чим сприятливіші перспективи, тим вище обсяг наявних ресурсів і тим вища його конкурентоспроможність бізнесу. Особливістю конкуренції є те, що розорення бізнесу, як правило, зумовлено розвитком конкурентів, тобто на ринку одна маса товарів замінюється іншими, від чого виграє споживач. Аграрний сектор у зв'язку з особливостями, а саме сезонність виробництва, обмеженість земельних ресурсів, використання живих організмів тощо, обмежує можливості ринкових сил реалізувати механізм стійкого і динамічного розвитку в повній мірі [1].

Одним з найважливіших елементів ресурсного потенціалу, який є важливим фактором формування конкурентоспроможності підприємства, виступає матеріально-технічна база, яка повинна розвиватися на основі впровадження нових технологій, комплексної механізації, автоматизації виробничих процесів в усіх його галузях, постійного поліпшення використання природних ресурсів. Це забезпечить формування ресурсного потенціалу, здатного реалізувати стратегічні завдання, які стоять перед сільським господарством країни [2].

Таблиця 1. Наявність та забезпечення аграрних підприємств сільськогосподарською технікою

Сільськогосподарська техніка	2010	2017	2018	2019	2020	2020 у % до 2010
Трактори - всього: тис. шт	151,3	132,7	129,3	128,7	130,5	86,3
- на 10000 га ріллі, од.	47	41	40	39	40	85,1
Зернозбиральні комбайни, тис. шт.	32,8	27,4	26,8	26,3	26,5	80,8
- на 10000 га посівної площі зернових, од.	36	38	38	36	37	102,8
кукурудзозбиральні комбайни, тис. шт.	2,5	1,5	1,5	1,5	1,5	60,0
- на 10000 га посівної площі кукурудзи, од.	12	5	4	4	4	33,3
Картоплезбиральні комбайни, тис. од.	1,7	1,2	1,1	0,9	1,0	58,8
- на 10000 га посівної площі картоплі, од.	590	553	612	585	592	100,3
Бурякозбиральні комбайни, тис. од.	4,2	2,3	2,0	1,6	1,6	38,1
- на 10000 га посівної площі буряків, од.	92	84	68	63	77	83,7

Джерело: [6].

Таким чином вирішення задачі підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності підприємства все більше залежить від раціонального використання, подальшого росту й удосконалювання основних засобів, особливо від активної її частини, ефективність використання яких залежить від своєчасного їхнього якісного оновлення. Основні виробничі засоби і, зокрема технічні засоби виробництва, які використовують аграрні підприємства, на даний час істотно різняться, оскільки сформовані в залежності від фінансових можливостей, розміру підприємств, і в певній мірі не відповідають вимогам агротехнології. Частина наявної сільськогосподарської техніки відзначається великою енергомісткістю, технологічною недосконалістю, низькою ефективністю і дуже високою ціною. Через це навантаження на техніку надзвичайно високе (табл. 1). У 2020 році порівняно з 2010 роком оснащеність окремими видами техніки знизилася на 15—64 %, сягає половини технологічної потреби і щорічно знижується. Водночас з 2020 р. показники забезпеченості починають зростати. Порівня-

но з 2010 роком наявність тракторів в аграрних підприємствах в 2020 р. скоротилася на 13,7%, зернозбиральних комбайнів — 19,2%, кукурудзозбиральних комбайнів — 40,0%, бурякозбиральних машин — 61,9%. Близько 85 % техніки в аграрних підприємствах експлуатується за межами амортизаційних строків.

Вітчизняна техніка за якістю відстає від світових аналогів, а за продуктивністю значно їм поступається. Негаразди технічного забезпечення призводять до порушення технологій виробництва аграрної продукції, збільшують її втрати, зумовлюють технологічну відсталість. Низька якість техніки не дає можливості впроваджувати інноваційні технології та перейти до вищого рівня розвитку вітчизняного аграрного сектору. Загострилися соціально-економічні аспекти сільського життя, праці. Однак спостерігаються певні позитивні зрушення в напрямку оновлення техніки в аграрному секторі (рис. 1). Як бачимо в продовж 2019 року оновлення техніки по всім елементам було швидше, ніж її вибуття. Поступове нарощування оновленої матеріально-технічної бази та раціональ-

не використання її разом з іншими ресурсами галузі сприятиме посиленню позицій аграрних товаровиробників, максимізації одержання доходів та впливатиме на конкурентоспроможність підприємств галузі як на національному ринку так і з іноземними виробниками.

У нинішніх ринкових умовах, зважаючи на складну фінансову ситуацію у великої кількості сільськогосподарських товаровиробників, їх можливості щодо виділення власних коштів для формування інвестиційного фонду обмежені. Тому першочерговим завданням у форму-

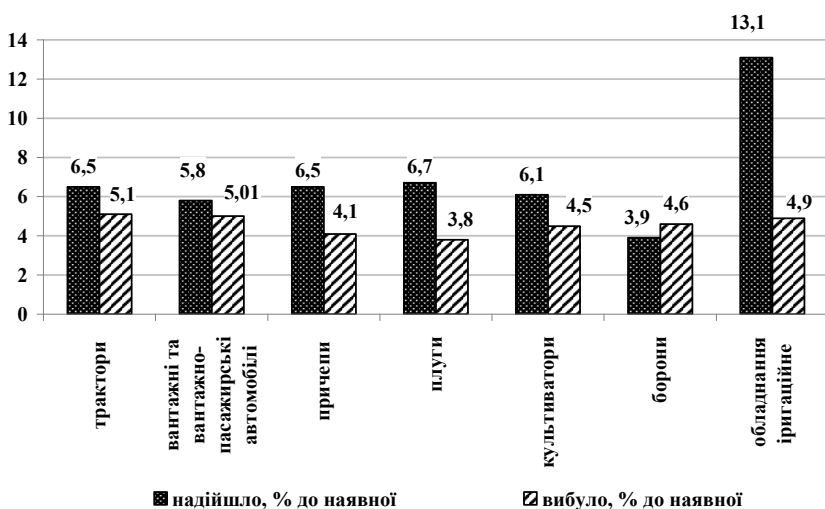

Рис. 1. Рух основних видів сільськогосподарської техніки у підприємствах протягом 2019 року

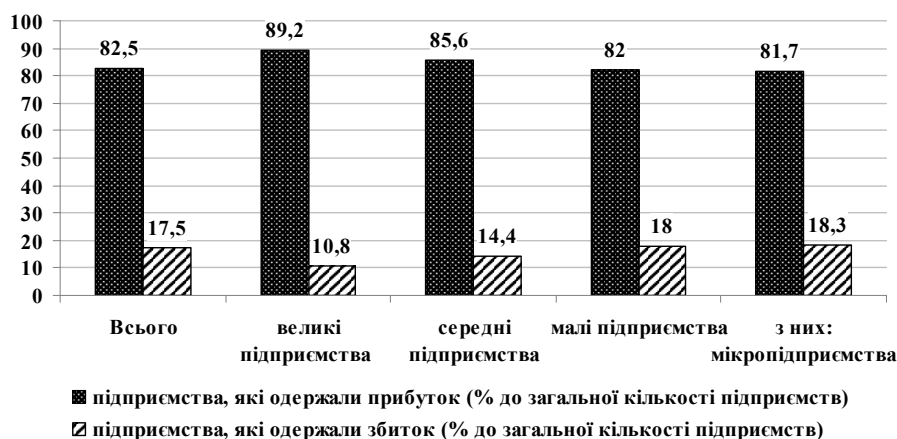

Рис. 2. Основні показники діяльності підприємств у залежності від розміру в середньому за період 2010–2018 рр.

ванні ефективного сільськогосподарського виробництва повинно бути створення для аграрних підприємств сприятливих умов для прибуткового господарювання [5].

Конкурентна боротьба на внутрішньому ринку є постійною і доволі жорсткою, що пов'язано в цілому зі станом конкурентного середовища, яке характеризується високими рівнем адміністративних бар'єрів, митних тарифів, непрозорістю обмінних процесів та інших факторів, які не підпадають під категорію законності. Перепоною виступає й невідповідність темпів і якості розвитку інфраструктури потребам бізнесу. Всі ці чинники, а також природно-кліматичні, фінансові, демографічні здійснюють вплив на основні показники діяльності аграрних підприємств.

Вплив конкурентного середовища висвітлив тенденцію щодо зниження кількості аграрних підприємств за останнє десятиліття на 15,9% (2010–2020 рр.). За цей же період зниження чисельності фермерських господарств було суттєвішим — на 23,7%. Однак не можна списувати все лише на негативні тенденції, у цих процесах є циклічні закономірності. Вони пов'язані з еволюційним процесом розвитку малих і дрібних підприємств, які створюються, ліквідуються у процесі конкурентного середовища. Крім того, в країні відбуваються закономірні процеси об'єднання підприємств (наприклад, створення кооперативів), укрупнення фермерських господарств, створення агрохолдингів. Тому розглядати слід не лише кількісні зміни, а й якісні, тобто з обов'язковим урахуванням їх фінансових результатів (рис. 2).

За останні майже десять років простежується чітка тенденція щодо зростання частки прибуткових підприємств у категорії великі. Їх частка є найбільшою — 89,2%. Крім того, в 2016 і

2018 рр. частка підприємств, які отримали прибуток складала 100%, що спостерігалось лише для цієї групи підприємств. Тому до основних причин, через які матеріально-технічне забезпечення підприємств різних форм господарювання знаходиться на неналежному рівні можна віднести недостатність коштів у підприємств малих та середніх форм господарювання, недосконалість кредитної та амортизаційної політики, недостатня державна підтримка [3]. Тоді як покращення фінансових показників великих підприємств в аграрному секторі відображає позитивні тенденції, що намітилися у структурі парку сільськогосподарської техніки країни, а саме те, що зниження кількості техніки являє собою природну реакцію сільгоспвиробників на підвищення її продуктивності. Це підтверджується динамікою посівних площ та валового збору сільськогосподарських культур. Так, зниження забезпеченості сільськогосподарського виробництва технікою не зменшує обсягів виробництва сільськогосподарської продукції [3].

Діяльність аграрних підприємств має відмінності, що зумовлені специфікою галузі і рядом особливостей, так одні види підприємництва формуються за рахунок залучення масштабних інвестицій і високотехнологічної виробничої бази, інші засновані на індивідуальній діяльності, примітивній в технологічному відношенні. На жаль, інвестиційна привабливість сільського господарства України є низькою, що безпосередньо вплинуло на обсяги інвестування галузі. За останнє десятиліття обсяги інвестицій в основний капітал із розрахунку на 1000 грн основних засобів у сільське господарство зросли лише на 10,0%, тоді як в цілому по країні їх зростання склало 2,5 рази. Науково-технічний прогрес зумовив, у більшій мірі, найбільш привабливі сфери для капіталов-

кладень, до числа яких сільське господарство не увійшло [4].

Вирішувати ситуацію з оновленням, покращанням технічного забезпечення галузі слід комплексно використовуючи як внутрішні чинники (створення машино-технічних об'єднань, з оптимально укомплектованим складом виробничих засобів, наприклад для малих і середніх підприємств; великим — формувати машинно-тракторний парк, виходячи з наявних можливостей), так і зовнішні (наприклад, державна програма часткової компенсації вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва). Їх застосування сприятиме оновленню машино-тракторного парку та зростанню ефективності його використання.

ВИСНОВКИ

Проблема забезпечення аграрних підприємств технічними засобами, їх формування на основі якості та високої продуктивності є однією з нагальних для галузі. Ситуація, яка склалася в аграрному секторі країни потребує розгляду ефективних заходів, спрямованих на посилення матеріально-технічного забезпечення галузі, пошуку джерел фінансування, впровадження в практику інноваційних моделей розвитку. Технічний рівень сьогодні повинен забезпечувати не лише високу готовність машино-тракторного парку до виконання агро-технологічних операцій, але й значно подовжити життєвий цикл техніки. Без ретельного обґрунтування і вирішення поставлених завдань, неможливо найближчим часом зміцнити матеріально-технічну базу сільського господарства.

Вирішення зазначених проблем дозволить підвищити результативність діяльності, і в кінцевому підсумку покращити конкурентний стан аграрного підприємства на відповідному сегменті ринку.

Література:

1. Вініченко І.І., Сорока Ю.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №22. С. 34—37.
2. Руснак П.П., Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. Економіка сільського господарства. Київ: Урожай, 1998. 320 с.
3. Захарчук О.В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 48.
4. Кустрич Л.О. Особливості залучення інвестицій у сільське господарство: сучасний стан і тенденції розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №24. С. 37—42.

5. Олійник Т. Інтенсифікація відтворення основних засобів аграрного виробництва. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2010. № 2 (10). С. 61—65.

6. Сільське господарство України за 2020 рік: статистичний збірник. К.: Держаналітиформ, 2021. 231 с.

References:

1. Vinichenko, I.I. and Soroka, Yu.O. (2015), "Efficiency of using the resource potential of agricultural enterprises", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 33—37.
2. Rusnak, P.P. Zhebka, V.V. Rudy, M.M. and Chaly, A.A. (1998), Ekonomika sil's'koho hospodarstva [Agricultural economics], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.
3. Zakharchuk, O.V. (2019), "Technical support of agricultural enterprises in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 42—44.
4. Kustrich, L.O. (2017), "Features of attracting investment in agriculture: current status and development trends", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 24, pp. 37—42.
5. Oliynyk, T. (2010), "Intensification of reproduction of fixed assets of agricultural production", Visnyk Berdyanskogo universytetu menedzhmenty i biznesu, vol. 2 (10), pp. 61—65.
6. Derzhanalitinform (2021), Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2020 rik: statystychnyj zbirnyk [Agriculture of Ukraine for 2020: statistical collection], Derzhanalitinform, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2021 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73